

*Ситник Н.С.,
д.е.н., професор,
професор кафедри державних та місцевих фінансів,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

*Смолінська С.Д.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри державних та місцевих фінансів,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Анотація. У статті обґрунтовано напрями поліпшення фінансового регулювання розвитку підприємництва на державному рівні. Проаналізовано основні причини, які стримують розвиток підприємництва в Україні. Охарактеризовано прямі та непрямі напрями державного регулювання, на основі яких підприємці зможуть залучати фінансові ресурси для свого розвитку.

Ключові слова: підприємництво, фінансове регулювання, держава, розвиток, прямі та непрямі напрями державного регулювання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах підприємницьке середовище в державі потребує нових підходів та принципів державного регулювання, зважаючи на його важливість для розвитку економічної системи, адже умови, в яких функціонують підприємці, здебільшого є критичними і не забезпечують розширеного відтворення діяльності господарюючих суб'єктів. Важливу роль у процесі функціонування підприємств повинно відігравати фінансове регулювання, що забезпечується державою і створює основу для забезпечення суб'єктів господарювання необхідними фінансовими ресурсами. Оскільки в державі спостерігається значна розбалансованість відносин як у сфері підприємництва, так і у фінансовій сфері, то є всі підстави стверджувати про проблеми, що існують у процесі здійснення фінансового регулювання підприємницької діяльності на державному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку підприємництва досліджується в працях багатьох науковців. Зокрема, серед вітчизняних дослідників варто згадати Г. Білоуса, З. Ватаманюка, Л. Воротіну, А. Гальчинського, Я. Жаліла, Ю. Ключка, В. Кредісова, К. Кривенка, О. Кужель, І. Кузнєцову, Д. Ляпіна, В. Ляшенка, О. Мазура, Л. Мартинока, А. Мельника, О. Микитюк, І. Михасюка, Ю. Палкіна, Є. Панченка, С. Панчишина, Ю. Пахомова, А. Поручника, О. Пересяду, П. Пильнову, Н. Прокоповича, В. Савчука, В. Сизоненка, Т. Смовженко, В. Сорокіну, Л. Хмелевську, М. Чумаченка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на те, що підприємницькі структури постійно потребують фінансових ресурсів для здійснення своєї діяльності і часто в них виникає потреба залучення додаткових коштів для розширеного відтворення, проблема якісного фінансового регулювання розвитку підприємництва на державному рівні залишається гострою та потребує поглиблених наукових досліджень у цій сфері. Відповідно, пошук шляхів вирішення цього питання є актуальним і визначає напрям дослідження даної статті.

Мета статті полягає в обґрунтуванні оптимальних напрямів підвищення якості фінансового регулювання розвитку під-

приємництва на державному рівні відповідно до тих трансформаційних змін, які відбуваються в українському суспільстві на сучасному етапі його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. За роки незалежності України було здійснено багато спроб сформувати ефективно діючий механізм державної фінансової підтримки підприємництва, однак така підтримка сьогодні залишається більше декларативною, ніж реальною. Потрібно визнати, що сучасний стан фінансування розвитку бізнесу в Україні не дає змоги активно розвиватися підприємствам. Основною причиною цього є нерозвиненість фондового ринку, інфраструктури фінансово-кредитного ринку та цілеспрямованої державної регуляторної політики.

Фінансове регулювання розвитку підприємницької діяльності як базова функція державного управління повинне створити оптимальні умови для ефективного функціонування підприємств, спонукати їх до розширеного відтворення, забезпечуючи, таким чином, розвиток народного господарства України. Важливим складником такого регулювання розвитку підприємства має стати система його державної підтримки, зміст якої передусім повинен полягати у розробленні та забезпеченні виконання загальнодержавних та регіональних програм розвитку господарюючих суб'єктів.

Подальший розвиток підприємництва та ефективне виконання його функцій потребують суттєвих змін у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів, зокрема кредитних, з огляду на значну нестачу його власних коштів. У зв'язку із цим виникає необхідність пошуку ефективних напрямів державної політики для розв'язання проблеми фінансової підтримки підприємства на загальнодержавному та регіональному рівнях та поліпшенню фінансового становища підприємств загалом.

Безумовно, тут не йдеться про прямі вкладення коштів із державного та місцевих бюджетів у статутні фонди або надання підприємствам бюджетних дотацій. Але стимулювання суб'єктів ринкової інфраструктури (банки, лізингові компанії, венчурні фонди, кредитні спілки тощо) мати справу з підприємствами, формування сприятливої податкової політики в державі, сприяння розвитку альтернативних схем фінансування, а також вдосконалення законодавства, яке регулює сферу надання фінансових послуг та форми співпраці малого та великого бізнесу, є, на нашу думку, пріоритетними напрямами державної політики підтримки підприємства. Якщо підприємцям полегшити доступ до фінансових ресурсів, то режим їх функціонування якісно зміниться і деякі завдання державної програми підтримки підприємства вирішаться автоматично.

Вивчення досвіду малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що ефективне фінансове регулювання розвитку підприємництва з боку держави повинне здійснюватися за такими основними напрямками:

- пряма підтримка розвитку підприємництва;
- непряма підтримка розвитку підприємництва.

Щодо прямої підтримки, то вона повинна здійснюватися шляхом вдосконалення підтримки підприємництва за рахунок бюджетних асигнувань; пільгового кредитування та часткової компенсації відсоткових ставок по кредитах; забезпечення спрощених режимів оподаткування і податкових пільг та вдосконалення нормативного забезпечення функціонування господарюючих суб'єктів.

Щодо непрямой підтримки, то її слід розглядати в контексті поліпшення доступу підприємств до кредитних ресурсів; упровадження механізмів функціонування гарантійних фондів кредитування підприємств; сприяння розвитку альтернативних схем фінансування; підтримки утворення небанківських кредитних інституцій для кредитування підприємств та вдосконалення інфраструктури фінансово-кредитного ринку.

Як свідчить зарубіжний досвід, для ефективної державної підтримки підприємницьких структур засобами бюджетної політики доцільно використовувати основні такі механізми, як бюджетне кредитування, державне замовлення, бюджетні дотації та субсидії. Найбільш ефективною формою державної підтримки бізнесу можна визнати бюджетне кредитування, яке характерне загальними особливостями надання такого роду послуг – платністю та обов'язковістю повернення, що повинні стимулювати підприємців до ефективного використання запозичених у держави коштів. Але вказані особливості реалізуються лише за певних умов: забезпечення реальної відповідальності підприємців-позичальників; контроль уповноважених органів державної влади над цільовим використанням коштів кредиту; наявність ефективної системи повернення кредитів, тобто забезпечення принципу платності.

Поряд із кредитуванням важливо застосовувати механізм державних замовлень, які доцільно використовувати для стимулювання виробництва певного виду продукції, підтримки вітчизняного товаровиробника і стимулювання розвитку суб'єктів підприємництва, які будуть мати гарантії збуту продукції та фінансування своїх витрат. Стосовно бюджетних дотацій та субсидій, то їх варто використовувати для розвитку кадрового, технічного та інформаційного забезпечення підприємств.

Державна підтримка підприємств повинна передбачати й пільгове кредитування та часткову компенсацію відсоткових ставок по кредитах. Фінансова підтримка держави має бути не персонального характеру, а спрямована на сектор у цілому і сфокусована на мультиплікативних схемах часткового забезпечення гарантій під кредитні зобов'язання. Такий підхід дасть змогу уникнути нерівномірного розподілу коштів між суб'єктами господарювання та зловживань у сфері використання кредитних пільг окремими підприємцями.

Питання ефективного оподаткування суб'єктів господарювання є завжди відкритим, тому напрям державної підтримки у контексті пільгового оподаткування малих підприємств вимагає особливої уваги. У реаліях сьогодення застосування податкових пільг, на нашу думку, варто використовувати лише для новостворених підприємств у пріоритетних галузях народного господарства та на обмежений термін, адже пільгове оподаткування істотно впливає на надходження до бюджетів усіх рівнів. Разом із тим воно дасть змогу, образно кажучи, стати на ноги

підприємцям, що розпочали свою діяльність, зі значно меншими зусиллями порівняно з тими, до яких пільгове оподаткування не застосовується. Застосування пільгового оподаткування підприємств повинно мати стимулюючий характер, тим більше це стає важливим у зв'язку з об'єктивними потребами поступового руху до європейської системи оподаткування на шляху до європейської інтеграції України.

Нормативне забезпечення фінансового сприяння ефективного функціонування підприємницького сектора повинно сприяти підвищенню рівня доступності підприємств до фінансово-кредитних ресурсів. Його вдосконалення повинно бути спрямоване на прийняття нових законодавчих актів та узгодження їх норм відповідно до потреб сьогодення.

Попри те, що в Україні загалом сформована законодавчо-нормативна база, яка забезпечує функціонування підприємств, у сфері їх державного фінансового забезпечення залишається невирішеною низка питань. На думку деяких науковців, існує необхідність створити узагальнюючий документ, який містив би законодавчу регламентацію питань щодо підтримки підприємництва, а також щодо функцій, відповідальності та мотивації окремих суб'єктів у процесі підтримки підприємництва, у тому числі фінансово-кредитної. Таким документом може стати Кодекс підтримки підприємництва, в якому значне місце повинні посідати заходи фінансової підтримки.

Загальна структура Кодексу підтримки підприємництва в Україні має включати такі пункти, як загальні положення, державна фінансова підтримка підприємництва, інфраструктура підприємництва та контроль і відповідальність за порушення статей даного Кодексу. Зокрема, стосовно закріплення державної фінансової підтримки, то вона повинна передбачати програми фінансової підтримки підприємництва; ресурсне забезпечення діяльності підприємництва; систему пільг і гарантій із боку державних, регіональних і місцевих органів влади підприємству; бюджетне фінансування заходів підтримки підприємства [1, с. 273].

Прийняття цього документа повинно забезпечити подальший розвиток мережі установ фінансової інфраструктури і, як наслідок, сприяти фінансовому забезпеченню підприємства з боку держави.

Поряд із прямою фінансовою підтримкою розвитку підприємства з боку держави не менш дієвими повинні виступати непрямі способи державного фінансового регулювання діяльності підприємств, серед яких передусім варто згадати поліпшення доступу суб'єктів підприємства до кредитних ресурсів. Важливий акцент потрібно поставити на інформаційно-консультаційних моментах, зокрема тих, які дають змогу суб'єктам підприємства володіти більшою інформацією щодо можливостей банківського кредитування [2, с. 7]. Для цього з боку держави необхідно здійснювати розроблення в рамках спільних консультацій із банківськими установами заходів щодо полегшення доступу підприємств до банківського фінансування, зокрема до спеціальних схем кредитування для довгострокового інвестиційного фінансування, включаючи тривалі пільгові періоди, кредитні гарантії в рамках приватно-державних програм, орієнтованих на бізнес, і сприятливі правила прийняття заставного забезпечення. У цьому контексті можна і розширювати поінформованість «інвестиційної готовності» підприємств щодо підвищення здатності підприємств залучати фінансові кошти.

Одним зі шляхів розв'язання проблеми гарантування повернення кредитів суб'єктами підприємства є створення

фондів для надання гарантій та порук. Використання послуг спеціалізованих гарантійних фондів дасть змогу отримувати банківські кредити тим категоріям підприємців, що сьогодні взагалі не мають такої можливості, зокрема, підприємцям-початківцям, адже таким чином підвищиться рівень довіри кредиторів (комерційних банків) до позичальників-підприємств, що стане запорукою поліпшення фінансування підприємств. Своєю чергою, це дасть змогу створити повний цикл: отримання гарантії – отримання кредиту – відшкодування відсотків.

Важливу роль у стимулюванні діяльності підприємств повинно відігравати сприяння розвитку альтернативних схем фінансування. Однією з найефективніших форм державної підтримки бізнесу є лізинг, який передбачає надання малим підприємствам обладнання, що гарантує використання грошей у повному обсязі за призначенням. Для розвитку лізингових операцій у сфері малого підприємництва з боку держави передусім необхідно вдосконалити законодавство. Для стимулювання банків вкладати кошти у статутні фонди лізингових та факторингових компаній варто звільнити від оподаткування ту частину прибутку, яка спрямовується на придбання акцій цих компаній. Також варто створити систему пільгового довгострокового рефінансування Національним банком України банківських установ, які активно займаються довгостроковими лізинговими операціями. Ці заходи можуть частково поліпшити ситуацію у сфері лізингового фінансування малого підприємництва, хоча активність лізингових операцій усе ж таки залежить від рівня економічного розвитку держави.

Поряд із лізингом важливим джерелом фінансування малих підприємств може виступати факторинг як один з інструментів фінансового ринку. Для стимулювання розвитку цих операцій у сфері підприємництва слід зменшити оподаткування цих операцій із боку держави.

Утворення небанківських кредитних інституцій для кредитування малих підприємств також є важливим напрямом фінансового регулювання підприємництва з боку держави. Завданням державної ваги є сприяння розвитку кредитних спілок як потенційних кредиторів малих підприємств. Слід удосконалити законодавство, яке регулює діяльність цих кредитних інституцій у напрямі розширення їх повноважень шляхом залучення депозитів і кредитування фізичних осіб, адже тоді спілки будуть мати більше фінансових ресурсів, якими зможе скористатися малий підприємець.

Варто згадати ще такий напрям державної підтримки підприємств, як удосконалення інфраструктури фінансово-кредитного ринку. Для поліпшення взаємодії підприємств та об'єктів фінансово-кредитної інфраструктури з боку держави необхідно вжити заходів щодо забезпечення інформаційної прозорості фінансового ринку, рівноправного доступу учасників до інформаційних потоків на ньому. У зв'язку із цим актуальним є формування єдиного інформаційного простору об'єктів фінансово-кредитної інфраструктури та забезпечення легального та відкритого доступу підприємств до нього. Для того щоб забезпечити доступ до повної і достовірної інформації для підприємств, необхідно розробити інформаційні стандарти, які б відповідали вимогам інформаційного забезпечення, прийнятим на фінансових ринках США та Західної Європи.

Для цього необхідно привести законодавство та нормативно-правові акти у відповідність міжнародним стандартам бухгалтерського обліку (IASB) та міжнародним стандартам розкриття інформації Міжнародної організації комісій із цінних паперів (IOSCO) та запровадити комплексну систему збору

та розкриття інформації для підприємств про об'єкти фінансово-кредитної інфраструктури.

Окремо слід зосередитися на підготовці фахівців стосовно надання консалтингових послуг із питань участі підприємств в операціях фінансового ринку. Це питання потребує створення комплексної, постійно функціонуючої системи підготовки фахівців із застосуванням сучасних навчально-методичних технологій та використанням міжнародного досвіду у цій сфері, а також забезпечення з боку Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку координації діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, наукових установ та навчальних закладів, об'єднань професійних учасників ринку, науковців у сфері підготовки фахівців із питань фінансового ринку [3, с. 165].

Поряд із розглянутими напрямками державної фінансово-кредитної підтримки розвитку бізнесу потрібно згадати ще низку інших, які, на думку науковців, також заслуговують на увагу. До них варто віднести:

- 1) забезпечення страхування кредитів підприємств;
- 2) надання фінансової підтримки інноваційної діяльності;
- 3) компенсацію витрат на інформаційне обслуговування;
- 4) компенсацію витрат на отримання патентів, захист авторських прав тощо;
- 5) розвиток бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів для зменшення накладних витрат підприємств;
- 6) посилення співпраці з міжнародними організаціями та фондами, що стимулюють розвиток бізнесу, як із боку банківських установ, так і державних регулюючих органів;
- 7) збільшення суми коштів, передбачених у державному бюджеті, на компенсацію відсотків, сплачених підприємствами банкам за кредитами, отриманими на інвестиційну діяльність;
- 8) створення системи стимулів легітимізації тіньових доходів;
- 9) посилення фінансового складника економічної безпеки вітчизняних підприємств сектора підприємництва за рахунок доповнення програм підтримки підприємництва розділом та заходами зі зміцнення його фінансової безпеки, а також активізації управлінських функцій регіональних та місцевих органів влади у напрямі формування безпечного підприємницького середовища [4, с. 44].

Таким чином, у напрямі поліпшення фінансового регулювання розвитку підприємництва на державному рівні слід передусім: розробити низку державних заходів щодо підтримки інфраструктури фінансового ринку, розширити номенклатуру використовуваних фінансових інструментів підприємцями, а також стимулювати конкуренцію серед суб'єктів фінансового ринку; забезпечити доступ суб'єктів підприємництва до фінансово-кредитних ресурсів шляхом забезпечення здешевлення кредитування бізнесових проектів; сприяти залученню більш широкого кола представників бізнесу до участі в програмі часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами суб'єктів підприємництва на їх розширене відтворення.

Висновки. Отже, організація успішного бізнесу в нашій країні має базуватися на дієвому фінансовому регулюванні з боку держави, пошуку нових методів фінансування підприємств і створенні орієнтованої на них фінансової інфраструктури. Посилена увага держави, спрямована на розвиток сприятливого підприємницького середовища в країні та забезпечення підприємств достатніми фінансовими ресурсами, дасть можливість господарюючим суб'єктам ефективно функціонувати в нових економічних умовах.

Література:

1. Богун К.В. Організаційно-правове забезпечення фінансової інфраструктури малого підприємництва в Україні. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2010. № 1(48). С. 269–275.
2. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України. Економіка України. 2011. № 7. С. 4–14.
3. Павлюк Т.І. Тенденції соціально-економічного розвитку : мікрота макроекономічний аспект. Збірник наукових праць ВНАУ Серія «Економічні науки». 2012. № 3(69). С. 162–169.
4. Пріоритети підвищення ефективності транскордонного співробітництва та зміцнення конкурентоспроможності підприємства західних регіонів України / Т.Г. Васильців, В.В. Борщевський, М.І. Флейчук та ін.; за ред. Т.Г. Васильціва. Львів : ЛФ НІСД, 2010. 168 с.

Ситник Н.С., Смолинская С.Д. Направлення удешевлення фінансового регулювання розвитку підприємництва на державному рівні

Анотація. В статті обґрунтовані напрямки удешевлення фінансового регулювання розвитку підприємництва на державному рівні. Проаналізовані основні причини, сдерживающие

розвиток підприємництва в Україні. Охарактеризовані прямі та непрямі напрямки державного регулювання, на основі яких підприємці зможуть привлекати фінансові ресурси для свого розвитку.

Ключевые слова: підприємництво, фінансове регулювання, держава, розвиток, прямі та непрямі напрямки державного регулювання.

Sytnyk N.S., Smolinska S.D. Directions of financial regulation improving of entrepreneurship development on the state level

Summary. The article is dedicated to the directions of improving the financial regulation of entrepreneurship development on the state level. The main reasons that hinder the development of entrepreneurship in Ukraine are analyzed. The direct and indirect directions of state regulation are described, on the basis of which entrepreneurs will be able to attract financial resources for their development.

Keywords: entrepreneurship, financial regulation, state, development, direct and indirect directions of state regulation.